

ВНЗ „УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ”

ДЕРБАК ОЛЬГА АНАТОЛІВНА

УДК: 378.14:379.8

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАСОБАМИ
ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Кожушко Світлана Павлівна,
ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”
(м. Дніпро),
професор кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та іншомовної підготовки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кнодель Людмила Володимирівна,
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини „Україна” (м. Київ),
професор кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу;

кандидат педагогічних наук, доцент
Трофімук Катерина Василівна,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя),
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної
справи.

Захист відбудеться 24 лютого 2021 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.120.02 у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18, зал засідань вченої ради (А 315).

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.duan.edu.ua та у бібліотеці ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.

Автореферат розісланий 23 січня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Лебідь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена розвитком туристичного ринку, поширенням мережевого бізнесу між різними секторами туризму, зростанням кількості туристичних фірм, ритмом сучасного життя, підвищенням рівня можливостей людей подорожувати і користуватися послугами туристичної індустрії. Зазначені чинники стали підґрунтям підвищення інтересу з боку суспільства і держави до питань вдосконалення підготовки майбутніх фахівців у сфері туризму і системи туристської освіти в цілому. Це також викликало гостру необхідність у кваліфікованих кадрах для туристської галузі, які б були готові до постійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг, діловими партнерами, колегами, керівництвом, зацікавлені у встановленні нових різноманітних контактів з найближчим і глобальним оточенням, результативному обміні інформацією і виробленні єдиної стратегії взаємодії, налаштовані на конструктивне обговорення проблем, бути приємним, упевненим у собі співрозмовником тощо.

Вищенаведені чинники здебільшого становлять соціальне замовлення для системи професійної туристської освіти, яке має чітку законодавчу базу: Закон України „Про вищу освіту” (2014); „Про туризм” (2003); Національна рамка кваліфікацій (2011); Державна цільова програма розвитку туризму та курортів на період до 2022 р. (2013); Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р. (2017), що передбачає заходи, спрямовані на становлення майбутніх бакалаврів з туризму як носіїв ефективних форм професійної взаємодії із суб’єктами професійної діяльності.

У зв’язку із зазначеним вище особливої актуальності набувають: проблема вдосконалення підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії через глибоке володіння основами побудови професійної взаємодії; оптимальний вибір методів встановлення, збереження і відтворення професійної взаємодії; вирішення складних професійних завдань із застосуванням інноваційних механізмів міжособистісної взаємодії.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної, фахової з підготовки майбутнього бакалавра з туризму, професійного становлення особистості, формування готовності до професійної взаємодії свідчить про те, що різні аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в таких напрямках наукової думки:

- розкриття проблем вищої туристської освіти та шляхів розвитку педагогіки туризму (А. Аніщенко, Г. Балабанов, Г. Гарбар, С. Гринько, Р. Гришко, Т. Джамал, В. Жидок, Т. Забаштанська, М. Зайцева, Б. Сміт, Л. Кнодель, А. Романова, Л. Сакун, О. Самохвал, М. Скрипник, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.);

- висвітлення філософських, соціальних і психолого-педагогічних аспектів взаємодії (Б. Ананьєв, Дж. Андерсон, Г. Андрєєва, О. Антіперович, А. Баккер, Н. Береснева, О. Березіна, О. Бершадська, М. Вебер, Л. Велитченко, Ю. Ветошкіна, Н. Волкова, Г. Гегель, Ф. Енгельс, М. Еувема, К. Ігнатова, І. Кант, І. Кон, Н. Коп, Б. Ломов, К. Маркс, Д. Майєрс, Б. Паламар, В. Прошкін, Я. Раєвська, С. Рамзіна, Ф. Рассел, О. Резван, Є. Рогова, Л. Ткаченко та ін.);

- удосконалення педагогічних, організаційних та дидактичних умов підготовки майбутніх фахівців до професійної взаємодії (І. Андрощук,

О. Браткова, О. Велкова, Л. Волошко, Т. Демідова, О. Іванова, О. Калита, С. Кожушко, Г. Руда, Ю. Устименко, М. Фроловська та ін.), зокрема у сфері гостинності та туризму (О. Дишко, О. Полякова, Є. Радигіна, С. Сараєва, О. Томащук та ін.);

– визначення особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму у закладах вищої освіти (Є. Баранов, Л. Безкоровайна, Н. Бондар, В. Васильєв, О. Гальченко, Ю. Земліна, А. Казьмерчук, Т. Колесник, О. Конох, Б. Кукса, С. Літовка-Деменіна, Є. Маркарян, М. Митник, Г. М'ясоїд, О. Тарнопольський та ін.).

Суттєвий інтерес для проведеного дослідження становлять праці, в яких розкриваються такі аспекти підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії: формування готовності до міжкультурного спілкування (О. Баглай); педагогічні умови комунікативно-професійної підготовки (М. Черезова); формування інформаційної культури (Т. Зубехіна); підготовка до професійної самореалізації (Т. Колесник); формування комунікативної готовності (О. Тамочкіна); оволодіння туристичним дискурсом у процесі професійно орієнтованого навчання (Ю. Слезко); комунікативно-пізнавальні кейси як засіб формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції (М. Ключова) та ін.

Водночас, попри різнопланові публікації, низка проблем підготовки майбутніх бакалаврів з туризму все ще не має достатнього висвітлення в педагогічних дослідженнях. Так, актуальне сьогодні питання про підготовку майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій поки не підкріплене ні теоретично, ні експериментально.

Аналіз результатів теоретичних напрацювань учених щодо практичного досвіду підготовки майбутніх бакалаврів з туризму у закладах вищої освіти до професійної взаємодії дозволив виявити низку суперечностей: 1) між високими темпами розвитку індустрії туризму на українському і міжнародному рівнях і повільним оновленням змісту підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, недостатньою увагою закладів вищої освіти до підготовки їх до професійної взаємодії; 2) потребою у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно здійснювати професійну взаємодію у сфері туризму, і недостатньою сформованістю у них готовності до професійної взаємодії; 3) між необхідністю підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій і невизначеністю педагогічних умов, що сприяють ефективності досліджуваного процесу.

Необхідність усунення наведених суперечностей, практичне значення досліджуваної проблеми та недостатнє опрацювання її теоретичних і прикладних аспектів визначили тему наукового дослідження: **„Підготовка майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження обраної проблеми здійснювалося відповідно до основних напрямів та завдань наукових тем кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” „Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору” (державний реєстраційний номер 0112U002287) і

„Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0717U004331). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (протокол № 1 від 12.02.2016 р.).

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій, розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов реалізації цього процесу.

Гіпотеза дослідження. Успішність підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій відбуватиметься більш ефективно у разі дотримання таких педагогічних умов: поєднання різних видів проектів у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, урахування доцільності їх використання; створення атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проектного підходу; організація самостійної роботи майбутніх бакалаврів з туризму через міждисциплінарну проектну діяльність.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено й вирішено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

2. Охарактеризувати сутність, структуру, показники готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

3. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

4. Здійснити експериментальну перевірку ефективності впливу обраних педагогічних умов.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: наукові положення діяльнісного (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, І. Кучерявенко, С. Чеботарьов), компетентнісного (В. Грушка, О. Дубасенюк, Л. Козак, В. Лозовецька, Л. Лук’янова, Н. Машика, Ю. Машика, М. Степанець), комунікативного (О. Баглай, Г. Богатирьова, Н. Волкова, М. Галицька, Б. Кукса), особистісно орієнтованого (Л. Бодько, О. Мірошниченко), проектного (Г. Бреславська, Н. Вовк, М. Головань, О. Дельцова, Н. Івасів, М. Ковардакова, О. Потапчук та ін.), міждисциплінарного (С. Берестова, Д. Джейкобс, С. Дорошенко, А. Колот, Є. Мітюшов, Л. Сидорчук, В. Третько, С. Фрікель, О. Чорна), інтеграційного (О. Білик, І. Ключковська) підходів, а також фундаментальні положення педагогіки туризму (А. Аніщенко, П. Бенкендорф, Т. Джамал, М. Джоппе, С. Елліот, М. Зайцева, А. Зерер, Л. Кнодель, Н. Машика, Ю. Машика, Л. Сакун, О. Самохвал, М. Скрипник, Б. Сміт, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.); теоретичні засади

професійної взаємодії (О. Бершадська, О. Браткова, Т. Демідова, О. Іванова, С. Кожушко, Г. Руда, Ю. Устименко, М. Фроловська та ін.), професійної взаємодії у сфері гостинності та туризму (О. Дишко, О. Полякова, Є. Радигіна, С. Сараєва, О. Томащук та ін.), формування готовності майбутнього бакалавра з туризму до професійної діяльності (С. Кобзова, Т. Колесник, Г. Богатирьова, С. Літовка-Деменіна, О. Тамочкіна, М. Галицька, В. Тіслянкова, А. Захаріна, С. Мен, Л. Щербак та ін.); теоретичні й концептуальні положення проєктних технологій навчання (А. Алексюк, Г. Бреславська, Н. Волкова, П. Воловик, Л. Козак, О. Косович, О. Лебідь, С. Сисоєва, С. Соболева, С. Сторожук, З. Шацька, І. Юрловська та ін.) тощо.

Методи дослідження. Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження використано комплекс таких методів: *теоретичні* – аналіз наукової, педагогічної, психологічної, туристської та методичної літератури, індукція і дедукція, аналогія, зіставлення, синтез, порівняння – для визначення ключових теоретичних понять дисертаційної роботи, особливостей підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії; контент-аналіз змісту освітньо-професійних програм, навчальних планів, програм навчальних курсів – для з'ясування особливостей професійної діяльності та фахової підготовки майбутніх бакалаврів з туризму; узагальнення і систематизація концептуальних теоретичних положень – для розробки та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій; *емпіричні* – бесіда, тестування, анкетування, опитування, експертна оцінка, узагальнення незалежних характеристик, спостереження, самоспостереження, самооцінка з метою визначення рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою визначення ефективності впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій; *методи математичної статистики* – для визначення статистичної значущості отриманих результатів у ході експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося протягом 2015–2019 рр. на базі ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Львівського торговельно-економічного університету, Запорізького національного університету. На різних етапах до експерименту було залучено 309 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійною програмою „Туризм” зі спеціальності 242 „Туризм”, яких поділено на контрольну (158 студентів) та експериментальну (151 студент) групи, а також 17 викладачів закладів вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* як особливу педагогічну проблему досліджено підготовку майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій; науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій (поєднання різних видів проєктів у

процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, урахування доцільності їх використання; створення атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проєктного підходу; організація самостійної роботи майбутніх бакалаврів з туризму через міждисциплінарну проєктну діяльність);

– *уточнено й конкретизовано*: понятійно-категоріальний апарат дослідження („професійна взаємодія”, „готовність до професійної взаємодії”, „бакалавр з туризму”, „проєктні технології навчання”, „готовність майбутніх бакалаврів до професійної взаємодії”, „педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій”); компонентно-структурний склад феномена „готовність майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії” (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний); критеріальну базу виявлення рівнів сформованості в майбутніх бакалаврів з туризму готовності до професійної взаємодії, яка логічно співвідноситься з її компонентами; можливості проєктних технологій у підготовці майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії;

– *удосконалено* форми організації навчального процесу та технології навчання, спрямовані на формування мотиваційного, когнітивного, діялісного, особистісного компонентів готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії;

– *набули подальшого розвитку*: наукові уявлення про професійну підготовку майбутніх бакалаврів з туризму, специфіку туристської університетської освіти; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії; теоретичні положення щодо вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні, що навчаються за освітньо-професійною програмою „Туризм” зі спеціальності 242 „Туризм”.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає: в розробці та впровадженні педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій; модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін „Технологія продажу туристичного продукту”, „Географія туризму”, „Рекреалогія”, „Бухгалтерський облік у сфері туризму”; розробці програми та навчально-методичного забезпечення спеціального курсу „Практикум професійної взаємодії у сфері туризму”, який впроваджено у навчальний процес закладів вищої освіти; сформованості банку різних видів навчальних проєктів, спрямованих на формування готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії; доборі та адаптуванні пакета діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості готовності майбутніх майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії; розробці програми тренінг-дискусії „Проєктна діяльність майбутніх фахівців сфери туризму”.

Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, зокрема у процесі підготовки майбутніх бакалаврів і магістрів з туризму, системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів для сфери туризму, самоосвітній діяльності майбутніх фахівців туристичної індустрії.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (довідка про впровадження № 308 від 25.05.2020 р.), Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (довідка про впровадження № 01.01-17/247 від 08.04.2020 р.), Львівського торговельно-економічного університету (довідка про впровадження № 103/16 від 22.04.2020 р.), Запорізького національного університету (довідка про впровадження № 0101-13/128 від 05.03.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження репрезентовано в доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів: міжнародних: „SùtiinGa, educaĠie, cultura” (Комрат, Молдова, 2016), „Челпанівські психолого-педагогічні читання” (Київ, 2016). „Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні” (Львів, 2020), „Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень” (Дніпро, 2020), „Topical issues of the development of modern science” (Софія, Болгарія, 2020), „Практична психологія у сучасному вимірі” (Дніпро, 2020), „Педагогічні науки: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень” (Полтава, 2020); всеукраїнських: „Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації” (Дніпро, 2015), „Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи” (Дніпро, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 12 наукових працях (з них 12 одноосібні), серед них 3 статті у провідних наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 2 статті у зарубіжних виданнях, 5 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій, 2 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 250 найменувань (з них 16 іноземними мовами) на 25 сторінках і 12 додатків на 58 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації складає 196 сторінок. Дисертація містить 22 таблиці та 41 рисунок. Загальний обсяг дисертації складає 298 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт, предмет, мету і завдання, сформульовано гіпотезу, розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, подано наукову новизну, практичне значення результатів дисертаційної роботи, відомості про апробацію і впровадження результатів, структуру дисертації.

У першому розділі – **„Теоретичні основи підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій”** – досліджено теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій; обґрунтовано особливості професійної взаємодії майбутніх бакалаврів з туризму; здійснено компонентно-структурний аналіз феномена „готовність майбутнього бакалавра з туризму до професійної взаємодії”; охарактеризовано можливості проєктних технологій у підготовці майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

Узагальнення результатів вивчення наукових праць з теми дослідження засвідчило, що питання підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної

взаємодії є актуальною проблемою теорії і практики професійної освіти. Здійснено теоретичний аналіз наявних підходів щодо визначення понятійно-категоріального апарату дослідження; виявлено сутнісні характеристики таких базових понять: „туристична освіта” (А. Аніщенко, Т. Джамал, М. Зайцева, Л. Кнодель, Н. Машика, Ю. Машика, Л. Сакун, О. Самохвал, М. Скрипник, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фоменко та ін.), „підготовка” і „професійна підготовка” (Н. Борисенко, Н. Волкова, М. Коваль, В. Нестеренко, В. Семиченко, Т. Танько та ін.), „підготовка до професійної взаємодії” (О. Браткова, О. Велкова, О. Грейліх, С. Кожушко, М. Томашевська, Ю. Устименко та ін.), „взаємодія” і „професійна взаємодія” (Б. Ананьєв, І. Кант, Г. Андрєєва, О. Антиперович, Д. Майерс, С. Рамзіна, Дж. Андерсон, Л. Велитченко, Б. Ломов, Г. Руда та ін.), „бакалавр з туризму” і „фахівець з туризму” (М. Воробйова, В. Грушка, В. Лозовецька, В. Пітюков, Н. Степанець, В. Шафранський та ін.), „готовність” і „готовність до професійної взаємодії” (Н. Арістова, М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Лебідь, Н. Мазур, Є. Радигіна, В. Різник, В. Семиченко, Н. Тищенко та ін.).

На підставі здійсненого аналізу з'ясовано, що підготовка майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії є процесом формування їх готовності до професійної взаємодії.

За результатами комплексного аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури, наукового доробку з теорії туризму встановлено, що майбутній бакалавр з туризму є здобувачем освітньо-кваліфікаційного рівня фахівця туристичної галузі у закладі вищої освіти, який на основі повної або базової загальної середньої освіти здобуває загальні та професійні компетентності, набуває відповідного досвіду їх застосування для практичного вирішення професійних завдань різного роду, які виникають в індустрії туризму.

Вивчення генези понять „взаємодія” і „професійна взаємодія” у науковій літературі дало можливість сформулювати авторське тлумачення дефініції *„професійна взаємодія майбутнього бакалавра з туризму”*: *цілеспрямована взаємозумовлена діяльність суб'єктів сфери туристичних послуг, орієнтована на досягнення прогнозованих цілей у співробітництві, набуття соціального досвіду та забезпечення самореалізації й досягнення життєвого і професійного успіху.*

Унаслідок наукового пошуку конкретизовано особливості професійної взаємодії бакалавра з туризму, які відрізняються розмаїттям суб'єктів (клієнти, колеги, керівництво, стейкхолдери), встановлено основні напрями (традиційний, інтерактивний), види професійної взаємодії (міжсуб'єктна, міжособистісна, комунікативна), форми професійної взаємодії (автономна дія, вплив, супровід, співпраця) як ідеальні тактики і способи професійної взаємодії в діяльності майбутнього бакалавра з туризму.

Вивчення поняття „готовність до професійної взаємодії” у психолого-педагогічних дослідженнях (О. Баглай, О. Дишко, С. Кожушко, В. Молоченко, О. Полякова, Є. Радигіна, В. Семиченко, Н. Слічна, Ю. Устименко, Н. Тищенко та ін.) дало можливість виявити сутнісні ознаки такої готовності, результатом чого стало її визначення: *готовність майбутніх бакалаврів з туризму до професійної*

взаємодії – це особистісне інтегративне утворення, що становить єдність ціннісно-мотиваційного ставлення до професійної взаємодії, професійно важливих особистісних якостей, сукупності знань, умінь і досвіду їх застосування, які забезпечують ефективну конструктивну взаємодію з усіма учасниками системи професійних відносин й реалізацію професійних функцій майбутнього фахівця туристичної індустрії.

Компонентно-структурний аналіз феномена „готовність майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії” дозволив виокремити у його складі такі компоненти: мотиваційний (сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням професійної взаємодії), когнітивний (сукупність знань про особливості професійної взаємодії); діяльнісний (сукупність умінь, які забезпечують здійснення ефективної професійної взаємодії); особистісний (сукупність особистісних якостей, які сприяють успішній професійній взаємодії). Виокремлено такі показники кожного з компонентів досліджуваного конструкту: *мотиваційний* – спрямованість на взаємодію, орієнтування на партнерство і співпрацю, потреба у спілкуванні, потреба у самовдосконаленні; *когнітивний* – сутність, умови, стратегії і тактики побудови професійної взаємодії; методи встановлення, збереження і відтворення контакту; механізми взаємовпливу в міжособистісних стосунках; функції, форми, види та стилі спілкування; *діяльнісний* – перцептивно-прогностичні, організаційні, комунікативні, рефлексивно-регулятивні уміння, які забезпечують здійснення ефективної професійної взаємодії; *особистісний* – контактність, стресостійкість, здатність до рефлексії. Визначено рівні сформованості досліджуваного феномена (елементарний, достатній, продуктивний) та розкрито їх зміст.

На підставі аналізу наукових праць щодо ролі проектних технологій навчання у підготовці майбутніх фахівців до професійної взаємодії (І. Андрощук, Г. Бреславська, О. Дишко, С. Кожушко, Л. Козак, В. Молоченко, Г. Руда, М. Томашевська, Ю. Усименко та ін.) виявлено можливості щодо формування готовності у майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії, які дозволяють: краще зрозуміти взаємозв'язок дисциплін, що викладаються, з практикою і значимість командної роботи; набути досвіду взаємодії у майбутній професійній діяльності, навчити працювати в групі; сформувати уміння, які забезпечують ефективне здійснення професійної взаємодії. При цьому ключовими принципами застосування проектних технологій в процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій є *орієнтування на практичне вирішення проблем* (проблема, на вирішення якої спрямовано проект, має бути дійсно практичною і стосуватися реальної професійної діяльності у сфері туризму), *міждисциплінарність* (міждисциплінарний характер компетенцій, необхідних для реалізації навчального проекту), *принцип безперервної взаємодії* (безперервна взаємодія викладачів, членів проектної команди, стейкхолдерів у процесі підготовки і захисту проекту, що передбачає формування навичок комунікації і здатності до ефективної роботи в команді) та *інтеграції методів навчання* (проектні технології впроваджуються через реалізацію різних методів навчання).

Зазначені теоретичні уявлення про сутність і структуру готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій стали вагомим підґрунтям для розробки педагогічних умов, реалізація яких гарантувала б досягнення цілей, поставлених у дослідженні.

У другому розділі – **„Обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій”** – теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій, охарактеризовано їх впровадження, наведено результати експериментальної перевірки.

Перша педагогічна умова – *поєднання різних видів проєктів у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, урахування доцільності їх використання*. Аналіз педагогічної літератури (А. Андрюшков, М. Белінська, Л. Бодько, Л. Кобиляцький, Є. Коллінгс, А. Лазарев, Є. Полат, М. Просекін, А. Сиротюк, А. Федосєєв та ін.) дозволив охарактеризувати типи проєктів, які посідають значне місце у підготовці майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. Так, *телекомунікаційні проєкти* сприяють: розвитку умінь аналітично і творчо працювати з різними джерелами інформації, ставити й вирішувати проблеми в процесі роботи, проєктувати дії відповідно до нахилів і здібностей, демонструвати результати своєї діяльності за допомогою різноманітних засобів; формуванню досвіду взаємодії з навколишнім світом; розвитку перцептивно-прогностичних, організаційних, комунікативних, рефлексивно-регулятивних умінь тощо. *Практико-орієнтовані проєкти* використовуються в підготовці майбутніх бакалаврів з туризму з метою виготовлення практично значущого продукту, що може бути корисним для вирішення конкретних проблем туристичної індустрії. *Екскурсійні проєкти* сприяють формуванню спрямованості на взаємодію, збагаченню словникового запасу, розвитку організаційних і комунікативних умінь, розширенню світогляду майбутніх бакалаврів з туризму. *Інформаційні проєкти* орієнтовані на збір інформації про який-небудь об'єкт або явище, а також на ознайомлення майбутніх бакалаврів з туризму з інформацією, її аналізом і узагальненням фактів; сприяють формуванню умінь знаходити, обробляти інформацію, а також розвитку пізнавальних і творчих умінь, комунікативних якостей. *Ігрові проєкти* дозволяють студентам проявити здібності щодо прийняття певної ролі, що зумовлена характером і змістом проєкту, стати активним суб'єктом навчальної діяльності, сформуванню певні знання і уміння, які забезпечують ефективне здійснення професійної взаємодії, а також комунікативні та організаторські здібності, здійснювати рефлексію власної діяльності. *Творчі проєкти* спрямовані на створення якогось творчого продукту, проєкту, що передбачає вільний, нестандартний підхід до оформлення результатів роботи, а також сприяють формуванню відповідальності, дисципліни і вимогливості до себе.

Реалізація першої педагогічної умови передбачала використання у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій таких видів проєктів: міжнародний телекомунікаційний проєкт „Children are Also Tourists but of Smaller Size” („Діти – теж туристи, тільки

маленьких розмірів” з навчальної дисципліни „Ділова іноземна мова”); практико-орієнтовані проекти „Створення туристичного акаунту у соціальній мережі Instagram” і „Створення туристичного акаунту у соціальній мережі Facebook” (навчальна дисципліна „Технологія продажу туристичного продукту”); екскурсійні проекти „Our University! Our Department!” („Знай наш Університет! Знай нашу кафедру!” з навчальної дисципліни „Ділова іноземна мова”); „Оглядова екскурсія по м. Дніпро”, „Тематична екскурсія по м. Дніпро”, „Оглядова екскурсія по м. Київ”, „Тематична екскурсія по м. Київ”, „Оглядова екскурсія по м. Харків”, „Оглядова екскурсія по м. Львів”, „Трасова екскурсія Дніпро – Київ”, „Трасова екскурсія Дніпро – Львів”, „Трасова екскурсія Дніпро – Харків” (навчальна дисципліна „Географія туризму”); інформаційні (підготовка доповіді і презентації „Аналіз діяльності туристичного офісу „Join-up” з просування туристичного продукту України на міжнародному ринку” (в обраній самостійно країні); здійснення порівняння рекреаційно-туристичного районування за двома авторами, визначення переваг та недоліків; добір даних про туристичні потоки за туристськими регіонами світу за останні 5 років); ігрові проекти „Проведення дискусії „Внутрішній туризм. Подорож Україною: за і проти” (навчальна дисципліна „Географія туризму»), „Продаж туристського продукту” (навчальна дисципліна „Технологія продажів туристичного продукту”); творчі проекти „Електронний словник термінів з туризмознавства” за допомогою програми „Multilex 7” (навчальна дисципліна „Ділова іноземна мова”), „Створення тестових завдань з навчальної дисципліни „Технологія продажу туристичного продукту” за допомогою соціальної мережі Facebook” (навчальна дисципліна „Технологія продажу туристичного продукту”).

Друга педагогічна умова – *створення атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проєктного підходу*. Партнерська взаємодія викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти є безперервним діалогом, в процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного і реагують на них. Створення атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проєктного підходу характеризується такими можливостями: залучення великої кількості учасників проєкту; використання проєктів різних типів і тематики; покращання творчих якостей та організаторських здібностей студентів, які беруть участь у виконанні проєктів; активне включення у контакти з викладачами та студентами, що значно розширює можливості ефективної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

Реалізація другої педагогічної умови відбувалася за допомогою різних типів діалогів, дискусій, диспутів, технологій індивідуальної або групової підтримки студентів (особистий приклад викладачів закладу вищої освіти, однокурсників; обговорення найбільш цікавих та актуальних питань у сфері розвитку ринку туристичних послуг, дискусії з проблем професійного становлення майбутніх бакалаврів з туризму; тренінгові сесії з використанням вербальних і невербальних засобів комунікації; тренінги-дискусії, використання методу обговорення, „Перефраз”, „Мікрофон”), технологій фасилітації (надання допомоги та підтримки за допомогою того, що фасилітатор в процесі партнерської взаємодії

займав різні позиції: викладач-консультант, викладач-модератор, викладач-тренер, викладач-тьютор) тощо.

З метою обговорення найбільш цікавих та актуальних питань у сфері розвитку ринку туристичних послуг у всьому світі; проблем, особливостей та недоліків у розвитку сучасного внутрішнього туризму України; суперечностей у законодавчій, економічній та правовій сферах, з якими неодноразово стикаються туристичні агенти і туристичні фірми під час роботи зі своїми клієнтами, було організовано засідання *дискусійного клубу „Туристичні перспективи”*. Під час засідань дискусійного клубу обговорювалися такі теми: „Сучасний стан туристичної галузі в Україні: розвиток і перспективи”, „Що заважає і що сприяє професійній взаємодії фахівця-стажиста і досвідченого фахівця сфери туризму?” тощо. Особливістю обговорення цих тем було те, що на них були присутні фахівці сфери туризму, юристи-практики, історики, маркетологи, психологи, економісти, рекреологи. Засідання дискусійного клубу проходили в атмосфері живого спілкування і дискусії, де учасники мали можливість висловити власну точку зору, опановували нову інформацію та одночасно здобували практичний досвід.

Ефективним виявився *тренінг-дискусія „Проектна діяльність майбутніх фахівців сфери туризму”*. Програма тренінгу була спрямована на впровадження проектної діяльності у професійну підготовку майбутніх бакалаврів з туризму, а також підвищення ефективності взаємодії між учасниками тренінгу.

Третя педагогічна умова – *організація самостійної роботи майбутніх бакалаврів з туризму через міждисциплінарну проектну діяльність*. Міждисциплінарна проектна діяльність проявляється через міждисциплінарні проекти та різні підходи до міждисциплінарної взаємодії в процесі роботи над проектом, що сприяє розвитку творчих сил майбутніх бакалаврів з туризму, пробуджує потребу в аналізі, створенні власного продукту навчальної діяльності. Міждисциплінарний проект – це навчальний проект, для здійснення якого потрібна інтеграція змісту освіти різних навчальних дисциплін.

В основу реалізації третьої педагогічної умови було покладено розроблений спеціальний курс *„Практикум професійної взаємодії у сфері туризму”*, який включав лекції (12 год.), самостійну роботу студентів (78 год.).

Організація самостійної роботи під час вивчення спеціального курсу проводилась так, щоб знання з навчальних дисциплін („Технологія продажу туристичного продукту”, „Географія туризму”, „Рекреалогія”, „Бухгалтерський облік в сфері туризму”) стали фундаментом для здійснення проектної діяльності. Результатом самостійної роботи було виконання міждисциплінарного проекту, який спрямований на проходження реальних етапів проектування на простих прикладах із застосуванням фундаментальних знань з вищезазначених навчальних дисциплін і спеціального курсу. Обов'язковою умовою під час захисту міждисциплінарного проекту була демонстрація реально працюючого продукту.

З цією метою майбутнім бакалаврам з туризму запропоновано такі міждисциплінарні проекти: *екскурсійний проект „Туристична карта України”, практико-орієнтовані проекти: „Розробка і впровадження вдосконаленої екскурсії „Подорож у Софіївський парк”, „Проект веб-сайту туристичного агентства”, „Якісне обслуговування клієнтів при продажу туристичного продукту*

в туристичному агентстві (на прикладі турагенства „Travel Club”); *інформаційні проекти*: „Порівняльна характеристика перспектив розвитку внутрішнього і міжнародного туризму на прикладі Дніпропетровської/Харківської області”, „Проблеми інформаційного забезпечення туризму в Дніпропетровській/Київській області”, „Шляхи вирішення конфліктів в туристичній діяльності (на прикладі туристичних фірм міста Дніпро)”, „Сприятливі та несприятливі для туризму сезони в таких країнах: Болівія; Домініканська республіка; Індонезія; Сінгапур; Малайзія; Таїланд; Філіппіни; Єгипет; Індія”; *творчі проекти*: „Розробка заходів щодо вдосконалення системи оцінки та атестації персоналу (на прикладі туристичного агенства)” тощо.

Ефективності реалізації третьої педагогічної умови сприяло використання викладачем *методу коментування утворених зв'язків*, який забезпечував усвідомлення студентами зв'язку між навчальними дисциплінами, основних методів, які забезпечують інтеграцію однієї дисципліни в іншу, відповідності розробленого проекту вимогам, що відповідають міждисциплінарним проектам.

Дослідно-експериментальна робота спрямовувалася на перевірку ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій. В експерименті взяли участь 309 студентів спеціальності 242 „Туризм”, яких поділено на контрольну (158 студентів) та експериментальну групи (151 студент). Крім того, до експерименту було залучено 17 викладачів закладів вищої освіти.

Педагогічному експерименту передували пілотні дослідження, які передбачали анкетне опитування: *викладачів закладів вищої освіти* – з метою виявлення їхнього ставлення та визначення рівня готовності до використання різних видів проектних технологій в процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму; *студентів спеціальності „Туризм”* з метою з'ясування їхньої думки стосовно того, яким методам і формам навчання вони віддають перевагу і яке місце у цьому переліку посідають проектні технології навчання, важливості формування готовності до професійної взаємодії в закладі вищої освіти, а також визначення рівня готовності до участі в проектній діяльності.

Діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії здійснювалася згідно з розробленими критеріями та показниками із використанням діагностичних методик щодо кожного з таких компонентів: *мотиваційний* – вивчення спрямованості особистості (В. Смекала і М. Кучера – модифікована методика Б. Басса), „Визначення стилю міжособистісної взаємодії” (С. Максимов і Ю. Лобейко); *діагностика потреби у спілкуванні* (Ю. Орлов), *діагностика потреби у самовдосконаленні* (Р. Бабушкін); *когнітивний* – авторський комплексний тест (одноальтернативні та багатоальтернативні тестові завдання), побудований з урахуванням тем робочих програм з начальних дисциплін „Технологія продажу туристичного продукту”, „Географія туризму”, „Рекреалогія”, „Бухгалтерський облік у сфері туризму” та спеціального курсу „Практикум професійної взаємодії в сфері туризму”; *діяльнісний* – методики „Шкала самооцінки рівня розвитку умінь, які забезпечують здійснення ефективної професійної взаємодії” і „Шкала оцінки експертами-викладачами рівня розвитку умінь, які забезпечують здійснення ефективної професійної взаємодії”; *особистісний* – методика оцінки рівня

контактності (Г. Ложкін і Н. Пов'якель), тест на визначення стресостійкості особистості (Н. Кіршева і Н. Рябчикова), методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов). Порівняльний аналіз отриманих даних засвідчив, що різких відмінностей у ЕГ і КГ за виділеними критеріями та показниками на констатувальному етапі експерименту не виявлено.

Ефективність реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій відображено у динаміці рівнів сформованості аналізованої готовності у студентів контрольної та експериментальної груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості готовності до професійної взаємодії у студентів контрольної та експериментальної груп, %

Рівень	КГ		ЕГ	
	Етап експерименту			
	Констатувальний	Контрольний	Констатувальний	Контрольний
Продуктивний	16,13	19,17	16,12	28,85
Достатній	33,80	38,24	33,48	47,32
Елементарний	50,07	42,59	50,40	23,83

Так, більшість студентів ЕГ на початок експерименту мали достатній та елементарний рівні сформованості готовності до професійної взаємодії, які становили 33,48 і 50,40%. Натомість на кінець експерименту в ЕГ було зафіксовано такі результати: продуктивного рівня досягли 28,85% студентів, достатнього рівня – 47,32% за рахунок зменшення елементарного рівня, який становив 23,83%.

Аналіз результатів експерименту свідчить про те, що частково формування готовності до професійної взаємодії досягається й за традиційною системою навчання майбутніх бакалаврів з туризму. На це вказує збільшення кількості респондентів КГ, які мають продуктивний (+3,04%) і достатній (+4,44%) рівні сформованості готовності до професійної взаємодії, а також зменшення кількості респондентів, які мають елементарний рівень (–7,48%) сформованості означеної готовності. Разом з тим кількість студентів КГ, які мають показники лише достатнього й елементарного рівнів, залишається досить значною порівняно з ЕГ.

Це дає можливість стверджувати, що результати експериментальної перевірки в цілому доводять ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій. Статистична значущість отриманих результатів підтверджена за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Відмінності в експериментальній групі до та після експерименту виявилися статистично значущими ($\chi^2_{емп} = 23,25914 > \chi^2_{критич} = 5,991$) на відміну від контрольної групи, де різниця була незначущою ($\chi^2_{емп} = 0,656455 < \chi^2_{критич} = 5,991$).

Таким чином, у дисертаційній роботі досліджено проблему підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії та запропоновано новий підхід до її вирішення, що полягає у запровадженні педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних

технологій. Узагальнення результатів дослідження дозволило констатувати, що мету дисертаційної роботи досягнуто, а вирішені завдання та підтверджена гіпотеза стали підґрунтям для формування таких **висновків**:

1. У дисертації здійснено теоретичне узагальнення розв'язання актуальної наукової проблеми з метою обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

На підставі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблематики розкрито методологічні і теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії, основу яких становлять: державні документи стосовно становлення туризму в Україні, соціологічна, психолого-педагогічна, туристська література щодо сучасної підготовки дипломованих фахівців у сфері туризму, в яких окреслено основні вимоги до фахівців зазначеного профілю; наукові праці, завдяки яким конкретизуються основні дефініції дослідження, такі як „педагогіка туризму”, „туризм”, „бакалавр з туризму”, „підготовка”, „професійна підготовка фахівців”, „підготовка до професійної взаємодії”, „готовність”, „готовність до взаємодії”; дослідження, що розкривають питання підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії як передумови їх успішної професійної діяльності; наукова література, в якій розкривається сутність понять „взаємодія”, „професійна взаємодія”; вимоги до суб'єктів взаємодії; наукові здобутки вчених, в яких обґрунтовано доцільність проєктних технологій навчання для оптимізації підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

2. У виконаному дослідженні обґрунтовано зміст поняття „готовність майбутнього бакалавра з туризму до професійної взаємодії”, яке презентується як особистісне інтегративне утворення, що становить єдність ціннісно-мотиваційного ставлення до професійної взаємодії, професійно важливих особистісних якостей, сукупності знань, умінь і досвіду їх застосування, які забезпечують ефективну конструктивну взаємодію з усіма учасниками системи професійних відносин й реалізацію професійних функцій майбутнього фахівця туристичної індустрії.

Визначено структурні компоненти готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії, а саме: *мотиваційний* – сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням професійної взаємодії (спрямованість на взаємодію, орієнтування на партнерство і співпрацю, потреба у спілкуванні, потреба у самовдосконаленні); *когнітивний* – сукупність знань про особливості професійної взаємодії (сутність, умови, стратегії і тактики побудови професійної взаємодії; методи встановлення, збереження і відтворення контакту; механізми взаємовпливу в міжособистісних стосунках; функції, форми, види та стилі спілкування); *діяльнісний* – сукупність умінь, які забезпечують здійснення ефективної професійної взаємодії (перцептивно-прогностичні, організаційні, комунікативні, рефлексивно-регулятивні); *особистісний* – сукупність особистісних якостей, які сприяють успішній професійній взаємодії (контактність, стресостійкість, здатність до рефлексії). Висвітлено сутність рівнів сформованості досліджуваної готовності (елементарний, достатній і продуктивний), розкрито їх зміст.

3. Виявлено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій.

Установлено, що реалізація першої педагогічної умови – поєднання різних видів проєктів у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, урахування

доцільності їх використання – передбачає використання у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проєктних технологій таких видів проєктів: телекомунікаційні (сприяють розвитку умінь аналітично і творчо працювати з різними джерелами інформації, ставити й вирішувати проблеми в процесі роботи, проєктувати дії відповідно до нахилів і здібностей, показувати результати своєї діяльності за допомогою різноманітних засобів, а також формуванню досвіду взаємодії з навколишнім світом, розвитку перцептивно-прогностичних, організаційних, комунікативних, рефлексивно-регулятивних умінь студентів тощо); практико-орієнтовані (використовуються з метою виготовлення практично значущого продукту, що може бути корисним для вирішення конкретних проблем туристичної індустрії); екскурсійні (сприяють створенню спрямованості на взаємодію, збагаченню словникового запасу, розвитку організаційних і комунікативних умінь, розширенню світогляду); інформаційні (спрямовані на збір інформації про який-небудь об'єкт або явище, а також на ознайомлення студентів з інформацією, її аналізом і узагальненням фактів, сприяють формуванню умінь знаходити, обробляти інформацію, а також розвитку пізнавальних і творчих умінь, комунікативних якостей); ігрові (дозволяють проявити здібності щодо прийняття певної ролі, що зумовлена характером і змістом проєкту; стати активним суб'єктом навчальної діяльності; сформувати певні знання і уміння, які забезпечують ефективну професійну взаємодію; здійснювати рефлексію власної діяльності, а також комунікативні та організаторські здібності); творчі (спрямовані на створення певного творчого продукту, проєкту, що передбачає вільний, нестандартний підхід до оформлення результатів роботи, а також сприяють формуванню відповідальності, дисциплінованості й вимогливості до себе).

У дослідженні обґрунтовано другу педагогічну умову – створення атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проєктного підходу: різні типи діалогу, дискусії, диспути, технології індивідуальної або групової підтримки студентів (особистий приклад викладачів закладу вищої освіти, однокурсників; обговорення найбільш цікавих та актуальних питань у сфері розвитку ринку туристичних послуг; дискусії з проблем професійного становлення майбутніх бакалаврів з туризму; тренінгові сесії із використанням вербальних і невербальних засобів комунікації; тренінги-дискусії, використання методу обговорення, „Перефраз”, „Мікрофон”); технології фасилітації (надання допомоги та підтримки за допомогою того, що фасилітатор в процесі партнерської взаємодії займав різні позиції: викладач-консультант, викладач-модератор, викладач-тренер, викладач-тьютор); дискусійний клуб „Туристичні перспективи” тощо.

Зазначається, що основою реалізації третьої педагогічної умови – організація самостійної роботи майбутніх бакалаврів з туризму через міждисциплінарну проєктну діяльність – став розроблений спеціальний курс „Практикум професійної взаємодії у сфері туризму”, який включав лекції (12 год.) і самостійну роботу студентів (78 год.). Організація самостійної роботи під час вивчення зазначеного спеціального курсу проводилася так, щоб знання з навчальних дисциплін („Технологія продажу туристичного продукту”, „Географія

туризму”, „Рекреалогія”, „Бухгалтерський облік у сфері туризму”) становили собою фундамент для здійснення проектної діяльності. Результатом самостійної роботи було виконання міждисциплінарного проекту.

4. Підсумки здійсненої дослідно-педагогічної роботи з упровадження розроблених педагогічних умов підтвердили їх ефективність у формуванні готовності до професійної взаємодії майбутніх бакалаврів з туризму. У процесі дослідження виявлено позитивну динаміку розвитку готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії, а саме: на 12,73% зросла кількість студентів з продуктивним рівнем; на 13,84% збільшилася кількість студентів з достатнім рівнем і, відповідно, зменшилася кількість студентів з елементарним рівнем – на 26,57%.

За результатами аналізу проведеного дослідження відмінності в експериментальній групі до та після експерименту виявилися статистично значущими, що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованих й експериментально перевірених педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків відносимо розробку системи підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії.

Висновки і положення дослідження можуть бути використані для вдосконалення системи підготовки сучасних фахівців з туризму у закладах вищої освіти, а також в організації перепідготовки педагогічних кадрів і підвищення їх кваліфікації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Дербак О.А. Готовність майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії як наукова категорія. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 2. С. 166–170.

2. Дербак О.А. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2020. Вип. 12. С. 191–198. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.12.2020.206751>.

3. Дербак О.А. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія „Педагогіка і психологія”*. Педагогічні науки. 2020. № 1 (19). С. 158–167.

Статті у закордонних виданнях

4. Дербак О.А. Специфіка використання проектних технологій у підготовці майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. *Colloquium-journal* (Warszawa, Polska). 2020. № 19 (71). С. 26–29.

5. Дербак О.А. Структура готовності майбутнього бакалавра з туризму до професійної взаємодії. *East European Scientific Journal*. (Warsaw, Poland). 2020. № 7 (59). Part 2. С. 16–21.

Статті в інших виданнях

6. Дербак О.А. Підготовка до професійної взаємодії майбутніх бакалаврів з туризму. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. „Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації”: зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 149–152.

7. Дербак О.А. Готовність майбутнього бакалавра з туризму до професійної взаємодії: авторська дефініція. *Науковий погляд у майбутнє*. 2020. Вип. 17. Т. 3. С. 35–39. DOI: 10.30888/2415-7538.2020-17-03-020

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Дербак О.А. Проектні технології як засіб формування готовності бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 21–22 лютого 2020 року). Львів : ГО „Львівська педагогічна спільнота”, 2020. Ч. 1. С. 107–109.

9. Дербак О.А. Сутнісне розуміння поняття „професійна взаємодія”: the 6th International scientific and practical conference (February 12–14, 2020). Publishing House „ACCENT”. Sofia, Bulgaria, 2020. pp. 372–375.

10. Дербак О.А. Уявлення майбутніх бакалаврів з туризму щодо важливості формування готовності до професійної взаємодії: результати опитування. Сучасна вища освіта: перспективи та пріоритетні напрями наукових досліджень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та науковців (Дніпро, 19 березня 2020 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. С. 93–95.

11. Дербак О.А. Психологічні аспекти готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. Практична психологія у сучасному вимірі: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та науковців (Дніпро, 29 березня 2020 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. С. 60–62.

12. Дербак О.А. Теоретичне обґрунтування необхідності підготовки майбутніх бакалаврів з туризму засобами проектних технологій. Педагогічні науки: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Полтава, 27–28 березня 2020 р.). Херсон : Молодий вчений, 2020. С. 62–64.

Дербак О.А. Підготовка майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, 2020.

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і вирішення актуального науково-прикладного завдання щодо підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

Досліджено теоретичні засади підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій та обґрунтовано сутність, структуру і критерії готовності майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії. Визначено можливості проектних технологій щодо підготовки

майбутніх бакалаврів туризму до професійної взаємодії. Обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій, а саме: поєднанням різних видів проектів у процесі підготовки майбутніх бакалаврів з туризму; урахуванням доцільності їх використання; створенням атмосфери партнерської взаємодії викладачів і студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах проектного підходу; організацією самостійної роботи майбутніх бакалаврів з туризму через міждисциплінарну проектну діяльність. На основі узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісного і якісного аналізу доведено ефективність впроваджених педагогічних умов підготовки майбутніх бакалаврів туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

Ключові слова: професійна взаємодія, готовність, готовність до професійної взаємодії, готовність майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії, проектні технології, педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів з туризму до професійної взаємодії засобами проектних технологій.

Дербак О.А. Подготовка будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ВУЗ „Университет имени Альфреда Нобеля”, Днепро, 2020.

В диссертации приведено теоретическое обоснование и решение актуальной научно-прикладной задачи по подготовке будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий.

Исследованы теоретические основы подготовки будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий и обоснованы сущность, структура и критерии готовности будущего бакалавра туризма к профессиональному взаимодействию. Определены возможности проектных технологий относительно готовности будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию. Обоснованы, разработаны и экспериментально проверены педагогические условия подготовки будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий, а именно: сочетанием различных видов проектов в процессе подготовки будущих бакалавров туризма; учетом целесообразности их использования; созданием атмосферы партнерского взаимодействия преподавателей и студентов в образовательной среде высшего учебного учреждения на основе проектного подхода; организацией самостоятельной работы будущих бакалавров туризма посредством междисциплинарной проектной деятельности. На основе обобщения результатов экспериментальной работы, их количественного и качественного анализа доказана эффективность внедренных педагогических условий подготовки будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий.

Ключевые слова: профессиональное взаимодействие, готовность, готовность к профессиональному взаимодействию, готовность будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию, проектные технологии, педагогические условия подготовки будущих бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию средствами проектных технологий.

Derbak O.A. Preparation of future bachelors of tourism for professional interaction by using project technologies. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. Alfred Nobel University, Dnipro, 2020.

The dissertation outlines theoretical justification and the solution of applied task concerning the training of future bachelors in tourism to the professional interaction by using project technologies.

The theoretical foundations of training future bachelors of tourism for professional interaction by using project technologies have been investigated.

Theoretical bases of preparation of future bachelors in the field of tourism for professional interaction which are based on the state documents on formation of tourism in Ukraine, sociological, psychological-pedagogical, tourist literature on modern training of graduates in tourism. which outline: the basic requirements for specialists in this field; scientific works, which specify the main definitions of research, such as “tourism pedagogy”, “tourism”, “bachelor of tourism”, “training”, “preparation for professional interaction”, “readiness”, “readiness to interaction”; research that reveals the issues of preparing future bachelors in tourism for professional interaction as a prerequisite for their successful professional activity; scientific literature, which reveals the essence of the concepts of “interaction”, “professional interaction”; requirements for the subjects of interaction; scientific achievements of scientists, which substantiate the feasibility of project-based learning technologies to optimize the preparation of future bachelors in tourism for professional interaction.

The components of readiness of future bachelors in tourism for professional interaction are singled out: motivational – a set of motives adequate to the goals and objectives of professional interaction (focus on interaction, focus on partnership and cooperation, need for communication, need in self-improvement); cognitive – a set of knowledge about the features of professional interaction (essence, conditions, strategies and tactics of building professional interaction; methods of establishing, maintaining and reproducing contact; mechanisms of interaction in interpersonal relationships; functions, forms, types and styles of communication); activity – a set of skills that ensure the implementation of effective professional interaction (perceptual-prognostic, organizational, communicative, reflexive-regulatory); personal – a set of personal qualities that contribute to successful professional interaction (contact, stress, ability to reflect). The levels of formation of the studied phenomenon (productive, sufficient, and elementary) are determined and their content is revealed.

The possibilities of design technologies regarding the readiness of future bachelors of tourism for professional interaction have been determined.

The expediency of pedagogical conditions of future bachelors in tourism for professional interaction preparation by means of project technologies is theoretically substantiated and experimentally determined: combination of different types of projects in the process of preparation of future bachelors in tourism, taking into account expediency of their use; creating an atmosphere of partnership between lecturers and students in the educational environment of higher education institutions on the basis of a project approach; organization of independent work of future bachelors in tourism through interdisciplinary project activities.

It is established that the implementation of the first pedagogical condition involves the use of the following types of projects in the process of preparing future bachelors in tourism: telecommunications, excursionist, information, actable, creative. The study substantiates the second pedagogical condition approach: different types of dialogue, discussions, debates, technologies of individual or group support of students, technology facilitation (providing assistance and support through the fact that the facilitator in the process of partnership held various positions: teacher-consultant, teacher-moderator, teacher-coach, teacher-tutor), discussion club “Tourist Perspectives”, etc. It is substantiated that the implementation of the third pedagogical condition was based on a special course “Workshop of professional cooperation in tourism”. The organization of independent work during the study of a special course is carried out so that knowledge of disciplines (“Technology of selling a tourist product”, “Geography of tourism”, “Recreation”, “Accounting in tourism”) were foundation for project activities. The result of independent work was the implementation of an interdisciplinary project.

The generalization of the results of experimental work, their quantitative and qualitative analysis proved the effectiveness of the introduced pedagogical conditions for the preparation of future bachelors in tourism for professional interaction by means of project technologies.

The analysis of the study found a statistically significant difference between the experimental and control groups after the experiment, confirmed by Pearson's test χ^2 : differences in the experimental group before and after the experiment were statistically significant in contrast to the control group, where the difference was insignificant, indicating unconditional efficiency and reliability of substantiated and experimentally tested pedagogical conditions of preparation of future bachelors in tourism for professional interaction by means of project technologies.

Key words: professional interaction, readiness, readiness for professional interaction, readiness of future bachelors in tourism for professional interaction, project technologies, pedagogical conditions of preparation of future bachelors in tourism for professional interaction by means of project technologies.

Наукове видання

ДЕРБАК ОЛЬГА АНАТОЛІВНА

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 21.01.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Оперативна поліграфія.
Ум.-др. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,95. Тираж 110 пр. Зам. №

Віддруковано